

مروری بر راهبردهای مدیریت و سازماندهی کلاس‌های چندپایه مدارس ابتدایی ایران

نیما خادمی^۱

دانشجو معلم دانشگاه فرهنگیان، شیراز، ایران

مهسا تقی‌پور

دانشجو معلم دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

ابراهیم محمدجانی

دانشجوی دکتری مطالعات برنامه‌درسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

مدیریت و سازماندهی اثربخش و کارا در کلاس‌های درس چندپایه، یکی از مسائل درخور توجه این کلاس‌هاست؛ زیرا بسیاری از دانش‌آموزان مجبورند ساعاتی از روز را ساکت و بی‌هدف در گوشه‌ای از کلاس سپری کنند تا معلم بتواند به گروه دیگری از دانش‌آموزان تدریس نماید؛ با توجه به این مسئله پژوهش حاضر با هدف بررسی راهبردهای مدیریت و سازماندهی کلاس‌های چندپایه مدارس ابتدایی اجرا شده است. با توجه به ویژگی و ماهیت مطالعه حاضر، روش مورد استفاده، توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و متن کاوی می‌باشد؛ که روند کار شامل انتخاب موضوع، تعیین معیارهای ورود و خروج، تعیین استراتژی جستجو با استفاده از ابزارهای موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی و کلیدواژه‌های مرتبط استاندارد، تعیین منابع گردآوری اطلاعات، انتخاب مطالعات، ارزیابی کیفیت، استخراج داده‌ها، تحلیل و ارائه نتایج که مرحله نهایی است. یافته‌های این پژوهش نشان داد، از یک سو آماده نمودن و توجیه والدین، شناخت دانش‌آموزان و ایجاد فضای اخلاقی در مدرسه و کلاس درس، به معلم کلاس چندپایه کمک می‌کند تا کلاس خود را به شکلی مناسب اداره کند تا فرآیند یاددهی-یادگیری را بهبود ببخشد و از دیگر سو، راهبردهای مدیریت و سازماندهی کلاس‌های چندپایه شامل چیدمان و نحوه نشستن دانش‌آموزان، سازماندهی گروه‌ها و فعالیت‌های کلاس درس، مدیریت زمان در کلاس و ... می‌باشد که در نهایت پیشنهاد می‌شود معلم با تنظیم این متغیرها، دانش‌آموزان را با حداقل حواس پرتی، نظارت، هدایت و درگیر در یادگیری ترغیب نماید.

کلیدواژه‌ها: کلاس‌های چندپایه، مدارس ابتدایی، مدیریت، سازماندهی، راهبردهای مدیریت

^۱ نویسنده مسئول؛ آدرس: استان فارس-شهرستان رستم-شهر مصیری-خیابان بیست متری وحدت. کد پستی: ۷۳۵۷۱۳۳۳۷۷. شماره تماس: ۰۹۱۷۴۰۸۱۶۹۲ ایمیل:

آموزش و پرورش پدیده‌ای عمومی در جهان است (علاقه‌بند، ۱۳۹۹) و سازمانی است که الگوی کلیه نهادها، موسسات و سازمان‌های رسمی جامعه است (جواهری، ۱۳۸۹). عملیات مربوط به حوزه مسئولیت آموزش و پرورش در زمره مسئولیت‌های جامعه در کلیت آن و در قلمرو سیاست‌های عمومی و دولتی به طور خاص قرار می‌گیرد که می‌تواند به عنوان عاملی برای اجرای عدالت مورد توجه قرار گیرد؛ چون هیچ جامعه‌ای بدون آموزش و پرورش استوار، نمی‌تواند سودای برابری و عدالت را در سر بپروراند (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹). آموزش از اصلی‌ترین و عمده‌ترین سرفصل تجربه‌های گرانقدر برای تعلیم و تربیت نسل فرداساز ایران اسلامی و بهره‌مندی از آن به شمار می‌آید. همه ما بر این اعتقادیم که باید آموزش و پرورش در مدارس نیز خود را با پیشرفت‌های جهانی هماهنگ کند و در این میان معلمان ابتدایی به مثابه پایه‌گذاران خشت اول، چه بسا اساسی‌ترین، مهم‌ترین و خوش‌رنگ‌ترین نقش و حلقه در طول حیات علمی انسان‌ها باشد. همچنان که اغلب کشورهای پیشرفته در علم، صنعت و تکنولوژی با سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش موجبات ترقی و پیشرفت خویش را فراهم آوردند و از کارشناسان امر آموزش با استفاده از روان‌شناسی، علوم تربیتی و دیگر رشته‌های علوم نیز یاری جستند تا هرچه کارآمدتر مسائل یادگیری علمی و اجتماعی را به آسانی به فراگیران و نوآموزان انتقال بدهند (عبداللهی مقدم، ۱۳۹۷).

رشته افکار و علم بشری به منزله زنجیری است که از نقطه نامعلومی آغاز شده و پایان ناپیدا است. عقاید و آرای افراد جامعه بشری، حلقه این زنجیره است؛ هرچه حلقه کوچک و در جامعه خود رابط بین حلقه‌ها باشد، سرآغازی برای کشف مجهولات علمی و ایجاد آثار و پدیده‌های شگفت‌انگیز در بهبود زندگی انسان‌ها می‌باشد. بی‌شک نیاز به دانستن از نیازهای اساسی و حیات آدمی است و تامین‌کننده این نیاز بشری در اصل آموزش و پرورش است که تلاش می‌کند آدمی را از زمانی که احساس نیاز به آموختن می‌کند تا مراتب بالاتر علمی رساند، استعداد نهان و بالقوه افراد را شکوفا نماید و به زندگی انسان جهت و معنا دهد (شکوهی، ۱۳۹۹).

با مقایسه عناصر نظام آموزشی جوامع توسعه‌یافته در قرن جدید با ویژگی‌های نظام‌های آموزشی جهان در قرون گذشته درمی‌یابیم که تعلیم و تربیت، هم در قلمرو علمی و هم در عرصه عمل با تحولات فراوانی همراه بوده است. این تغییرات بنا به مقتضیات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و نیازهای اساسی فراگیرندگان برای زیستن در عصر حاضر به منزله یک ضرورت مطرح است. سرعت این تغییرات در آموزش ابتدایی در یک دهه اخیر نسبت به دیگر گروه‌ها از آهنگ تندتری برخوردار بوده است. توجه به نظام آموزشی جهانی با تاکید بر مشارکت فعال دانش‌آموزان و اصل پرورش همه بعدی در طیف یاددهی-یادگیری و توجه به اصل آموزش برای همه، از عوامل اصلی پیشرفت و ترقی جوامع به حساب می‌آیند. همه کودکان باید دارای این فرصت باشند که حق خود را برای برخورداری از آموزش با کیفیت در مدارس یا برنامه‌های جایگزین مدارس در هر سطحی از آموزش که پایه‌ای و اساسی تلقی می‌شود، احقاق کنند. تمام دولت‌ها باید به تکلیف خود در باب عرضه کردن آموزش رایگان و اجباری دبستانی مطابق با کنوانسیون سازمان ملل متحد درباره حقوق کودک و سایر تعهدات بین‌المللی عمل کنند (موسوی و جعفری، ۱۳۹۹).

امروزه نظام‌های آموزشی به وسیله سن، درجه و سطح دانش‌آموزان سازماندهی می‌شوند. این سازماندهی به دو صورت کلاس‌های تک پایه (کلاس بر اساس سن) و کلاس‌های چندپایه انجام می‌پذیرد (لیتل، ۲۰۰۱). یکی از ایده‌آل‌ترین شرایط کلاس‌داری، کلاس‌های تک پایه است، اما بعضی از شرایط سیستم آموزشی را مجاب به تشکیل کلاس‌های چندپایه می‌کند؛ کلاس چندپایه، کلاسی است که شامل دو یا چند سطح است و مسئولیت اداره آن بر عهده یک معلم است (مولرین، ۲۰۰۷).

دلیل اصلی تشکیل کلاس‌های چندپایه به حد نصاب نرسیدن تعداد دانش‌آموزان در یک پایه تحصیلی می‌باشد؛ معمولاً حدنصاب تعداد دانش‌آموزان برای رسمیت یافتن کلاس‌های درس را در هر پایه نظام‌های آموزشی تعیین و ابلاغ می‌کنند؛ با روند رو به مهاجرت از روستاها به شهرها زمینه تشکیل کلاس‌های چندپایه فراهم می‌آید. دیدگاه‌های مختلف نسبت به کلاس‌های درس چندپایه وجود دارد؛ برخی، این کلاس‌ها را جزو

معضلات نظام آموزشی می‌دانند که باید از میان برداشته شود و بعضی دیگر وجود این کلاس‌ها را به مثابه فرصتی برای یک عمل آموزش و پرورش بهینه به شمار می‌آورند (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹). در این کلاس‌ها معمولاً معلم علاوه بر تدریس محتوای آموزشی، امور اداری مربوط به مدیر، معاون، متصدی امور دفتری و وظایف مربی بهداشت، معلم ورزش و ... را نیز عهده‌دار است و از سوی دیگر او باید به عنوان یک پژوهشگر در آموزش کیفی و یک مشاور اجتماعی نیز ایفای نقش کند؛ این در حالی است که هیچ انگیزه اجتماعی و اقتصادی ویژه‌ای برای این معلم‌ها فراهم نشده است و افراد علاقمند و شایسته حرفه معلمی تمایلی به خدمت در این کلاس‌ها ندارند.

بحث و بررسی درباره روش‌های تدریس درس و مدیریت کلاس درس در دوره ابتدایی به ویژه کلاس‌های چندپایه یکی از مباحث اساسی و کلیدی است که از نظر متخصصان برنامه‌ریزی درسی و روان‌شناسی تربیتی را به خود اختصاص داده است و این دلیل اهمیت فرآیند تدریس و یاددهی یادگیری است (احمدی حصار و همکاران، ۱۳۸۷).

یکی از شرایط ویژه که در آن معلمان به اقتضای شرایط می‌بایست کار یاددهی-یادگیری را پیش ببرند، وجود مدارس کوچک یا کلاس‌های چندپایه است؛ در این کلاس‌ها، تعداد دانش‌آموزان کم بوده و عموماً در نقاط دورافتاده تشکیل می‌شوند، تنوع پایه‌های تحصیلی، کوچک بودن محیط کلاس، نبود مواد آموزشی و تجهیزات آموزشی و پرورشی از جمله مشکلات و شرایطی است که در اینگونه محیط‌های آموزشی حکم فرماست و با وجود این شرایط انتظار می‌رود که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و عملکرد آموزشی و معلم و فرآیند یادگیری در این مدارس همانند سایر مدارس به پیش برود؛ در عین حال در مدارس چندپایه محاسنی نیز وجود دارد که در مدارس عادی کمتر به چشم می‌خورد؛ از جمله وجود احساس مشارکت‌پذیری نزد دانش‌آموزان، حضور شاگردان پایه‌های بالاتر برای تعامل در یاددهی دانش‌آموزان پایه‌های پایین‌تر، امکان برقراری ارتباط بیشتر بین معلم و دانش‌آموزان و ... در مجموع این کلاس‌ها دارای محاسن و محدودیت‌هایی هستند که شناخت آن‌ها قبل از شروع فرآیند یاددهی-یادگیری برای معلمان چندپایه امری ضروری است؛ بنابراین معلم چندپایه می‌بایست از نوعی مهارت یا قابلیت به عنوان مدیریت آموزشی کلاس‌های چندپایه برخوردار باشد تا بتواند متناسب با شرایط مدرسه خود و سطح انتظار آموزش و پرورش کار تعلیم و تربیت را پیش ببرد (سلطانی تهران، ۱۳۸۰؛ به نقل از قبادی و همکاران، ۱۳۹۴).

اداره کلاس‌های چندپایه با توانایی‌ها و مهارت‌ها و ترکیب سنی و همچنین ترکیب جنسی متفاوت، برای معلمان تازه کار که آمادگی اطلاعات و تجربه کافی ندارند و آموزش لازم را در این زمینه کسب نکرده‌اند، بسیار مشکل است؛ به همین جهت معلمان این کلاس‌ها نگرانند که چگونه کلاس درس را اداره کنند؟ و چگونه با استفاده از وقت بسیار محدودی که در اختیار دارند، به همه پایه‌ها آموزش لازم را ارائه کنند؟ (مرتضوی‌زاده، ۱۳۹۶). تدریس در کلاس‌های چندپایه همیشه آسان نیست، بلکه اجرای آن به خوبی، به این معناست که شما به کودکانی آموزش می‌دهید که در غیر این صورت قادر نخواهند بود به مدرسه بروند؛ بنابراین با آن‌ها برای کسب دانش و مهارت‌های مورد نیاز برای آینده‌ای بهتر کمک می‌کنید. به هر حال در بسیاری از کشورهای دنیا، تدریس چندپایه اولین گزینه برای مدیریت کلاس درس است (یونسکو، ۲۰۱۳)؛ بنابراین نمی‌توان بدون آشنایی با مهارت‌ها و فنون اداره این کلاس‌ها و بدون آشنایی با وضعیت تدریس چندپایه در کشورهای مختلف به تدریس این کلاس‌ها مشغول شد. مدیریت و سازماندهی اثربخش و کارا در کلاس‌های درس چندپایه، یکی از مسائل درخور توجه این کلاس‌هاست؛ زیرا بسیاری از دانش‌آموزان مجبورند ساعاتی از روز را ساکت و بی‌هدف در گوشه‌ای از کلاس سپری کنند تا معلم بتواند به گروه دیگری از دانش‌آموزان تدریس نماید و یا از آن‌ها خواسته می‌شود به روخوانی مطالب کتاب یا به فعالیت دیگری بپردازند، اما بر کلاس و فعالیت‌های دانش‌آموزان مدیریت هدفمندی اعمال نمی‌شود. کلاس آرام و منظم است، اما در یادگیری و میزان یادگیری افزوده نمی‌شود؛ این موضوع در کلاس‌های درس چندپایه، یکی از مسائل درخور توجه است؛ زیرا بنیادی‌ترین هدف از مدیریت کلاس، افزایش یادگیری دانش‌آموزان است (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹: ۱۰۲)؛ اگرچه وجود نظم در کلاس درس، الزاماً مبین سطوح بالایی یادگیری نیست، ولی پژوهش‌های مختلف به روشنی نشان داده‌اند که تأکید بر راهبردهای تأثیرگذار برای ارتقای یادگیری می‌تواند به وجود آمدن نظم را تسهیل کند و معلمان تأثیرگذار در شرایط دشوار مدیریتی دانش‌آموزان را از طریق برنامه‌داری به نظم پایدار و موفقیت‌رهنمون می‌سازند.

اداره کلاس‌های چندپایه با توانایی‌ها و مهارت‌ها و ترکیب سنی و همچنین ترکیب جنسی متفاوت، برای معلمان تازه کار که آمادگی اطلاعات و تجربه کافی ندارند و آموزش لازم را در این زمینه کسب نکرده‌اند، بسیار مشکل است؛ به همین جهت معلمان این کلاس‌ها نگرانند که چگونه کلاس درس را اداره کنند؟ و چگونه با استفاده از وقت بسیار محدودی که در اختیار دارند، به همه پایه‌ها آموزش لازم را ارائه کنند؟ (مرتضوی زاده، ۱۳۹۶).

تدریس در کلاس‌های چندپایه همیشه آسان نیست، بلکه اجرای آن به خوبی، به این معناست که شما به کودکانی آموزش می‌دهید که در غیر این صورت قادر نخواهند بود به مدرسه بروند؛ بنابراین با آن‌ها برای کسب دانش و مهارت‌های مورد نیاز برای آینده‌ای بهتر کمک می‌کنید. به هر حال در بسیاری از کشورهای دنیا، تدریس چندپایه اولین گزینه برای مدیریت کلاس درس است (یونسکو، ۲۰۱۳)؛ بنابراین نمی‌توان بدون آشنایی با مهارت‌ها و فنون اداره این کلاس‌ها و بدون آشنایی با وضعیت تدریس چندپایه در کشورهای مختلف به تدریس این کلاس‌ها مشغول شد؛ لذا اهتمام به این مهم باید به عنوان بخش مهمی از وظیفه دست‌اندرکاران و معلمان کلاس‌های درس چندپایه مدارس ابتدایی تلقی شود و بدین جهت که فراهم ساختن اطلاعات علمی در راستای توسعه حرفه‌ای معلمان این کلاس‌ها و انجام پژوهش‌های کاربردی، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات و راهبردهای مدیریت و سازماندهی این کلاس‌ها، امری ضروری به نظر می‌رسد، نگارندگان این پژوهش با همین انگیزه اقدام به اجرای پژوهش حاضر نموده‌اند.

اعتقاد بر این است که به تولید منابع بیشتر در زمینه تحقیقی کردن معلمان چندپایه و رفع مشکلات مدیر-آموزگاران تا حدودی بی‌توجهی شده است و وجود این نوع مدیریت و تدریس در کلاس‌های چندپایه امری اجتناب‌ناپذیر است که می‌تواند بسیاری از مشکلات آموزشی مناطق محروم را بکاهد؛ لذا اهتمام به این مهم باید به عنوان بخش مهمی از وظیفه دست‌اندرکاران و معلمان کلاس‌های درس چندپایه مدارس ابتدایی تلقی شود و بدین جهت که فراهم ساختن اطلاعات علمی در راستای توسعه حرفه‌ای معلمان این کلاس‌ها و انجام پژوهش‌های کاربردی، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات راهبردهای مدیریت و سازماندهی این کلاس‌ها، امری ضروری به نظر می‌رسد، نگارندگان این پژوهش با همین انگیزه اقدام به اجرای پژوهش حاضر نموده‌اند.

پیشینه پژوهش

جدول شماره ۱: پیشینه پژوهش

عنوان	نویسندگان	سال چاپ	نتایج و یافته‌ها
نحوه مدیریت کلاس درس چندپایه مدارس ابتدایی شهرستان دلفان و تاثیر آن بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان	قبادی و همکاران	۱۳۹۴	نتایج حاکی از وجود رابطه معنادار و منفی این مشکلات معلمان در اداره کلاس با عملکرد تحصیلی مبنی بر وجود رابطه معنادار بین روش‌های مدیریت کلاس توسط معلمان با عملکرد تحصیلی و همچنین مبنی بر وجود رابطه معنادار بین عوامل اثرگذار مدیریت کلاس با عملکرد تحصیلی بوده است. در بیان مشکلات معلمان در اداره کلاس‌های چندپایه، پر اهمیت‌ترین عامل تنبلی و کم‌تحرکی عده‌ای از دانش‌آموزان و کم اهمیت‌ترین عامل نسبت به بقیه، سوءاستفاده‌های غیر کلامی و بدنی می‌باشد. در بیان عوامل اثرگذار مدیریت کلاس پر اهمیت‌ترین عامل عقاید و ارزش‌های شخصی معلمان در رابطه با درس و کم اهمیت‌ترین عامل نسبت به بقیه وسایل و امکانات رفاهی مدرس می‌باشد و همچنین در بیان عوامل اثرگذار مدیریت کلاس مهم‌ترین عامل روش‌های

<p>مدیریت کلاس درس توسط معلمان بوده است، پس از آن عوامل اثرگذار مدیریت کلاس در رتبه دوم و پس از آن نیز مشکلات معلمان در اداره کلاس های چندپایه در اولویت بعدی بوده است.</p>			
<p>ابعاد سه گانه مدیریت کلاس درس را شامل سه مولفه زیر می داند:</p> <p>۱. دانش آموزان: زمان تکلیف، رفتار، روابط و مسئولیت ها.</p> <p>۲. کلاس درس: شرایط فیزیکی، مواد، فعالیت ها و کارهای عادی.</p> <p>۳. معلم: برنامه ریزی، کنترل کلاس، استفاده از زمان، واگذاری و مسئولیت.</p> <p>در این پژوهش مسئولیت یک معلم کلاس درس چندپایه در برنامه ریزی، طراحی و مدیریت طیف وسیعی از فعالیت های متناسب با هر پایه و ترکیبی از چند پایه و درگیر کردن کودکان در یادگیری معرفی می شود؛ همچنین موفقیت یک معلم در کلاس های درس چندپایه به ایجاد کلاس درسی وابسته است که به یادگیری با گسترش فعالیت های انگیزشی و هیجان انگیز از قبیل کارگروهی تا مطالعه مستقیم منجر شود.</p>	۱۳۹۶	بیگدلی	مدیریت موثر یادگیری در کلاس های چندپایه (راهبردهایی برای تدریس در کلاس های چندپایه)
<p>به این نتیجه رسیده است که چیدمان فضای کلاس به شکل های مختلفی قابل انجام است، اما از روش میزگرد و U شکل بیشتر استفاده می شود؛ به گونه ای که امکان مشارکت و بحث گروهی وجود داشته باشد و همچنین در این چیدمان جنس، سن، قد و نزدیک بودن پایه ها در نظر گرفته می شود؛ همچنین در مورد گروه بندی دانش آموزان پایه های مختلف در زنگ های ورزش در کلاس های چندپایه به این نتیجه رسیده است که بایستی دانش آموزان پایه های مختلف را در یک زنگ خاص به ورزش فرستاد و از هر پایه شاگردان را در گروه یا تیم پایه های دیگر قرار داد و در تقسیم بندی تیم ها بایستی جنسیت، سن، قد و وضعیت جسمانی دانش آموزان را در نظر گرفت.</p>	۱۳۹۷	عبداللهی مقدم	چگونگی مدیریت دروس و فضای کلاس های چند پایه؛ فنون و روش های تدریس، گروه بندی
<p>به این نتیجه رسیدند که آسیب های مدیریت کلاس عبارتند از: عدم مدیریت زمان متناسب با محتوای کتب درسی، تجارب و مهارت های کم آموزگاران در کاربست شیوه های نوین مدیریتی، مختلط بودن و عدم سنخیت فرم های سنی دانش آموزان، ادغام پایه های مختلف در یک پایه، فرآیند ناخواسته ای بودن کلاس های چندپایه و نگرش تک پایه وزارت آموزش و پرورش، فقدان امکانات آموزشی نوین، عدم ثبات نیروی انسانی و جابجایی مداوم، وجود عوامل مخل در</p>	۱۳۹۸	جنابی نمین و همکاران	مدیریت کلاس های چند پایه مدارس ابتدایی شهرستان گرمی؛ آسیب ها و راهکارها

<p>کلاس‌های درس، کاهش انگیزه بین معلمان چندپایه، عدم هم‌خوانی انتظارات اولیاء با انتظارات مدرسه.</p>			
<p>مدیریت کلاس را هنری بزرگ‌تر از ساکت نگه داشتن دانش‌آموزان هنگام تدریس می‌دانند و بیان می‌کنند که دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه با توجه به محیطی که در آن تربیت شده و رشد یافته‌اند، دانش‌آموزانی نیستند که به عمد قصد برهم زدن کلاس را داشته یا حداقل جرأت چنین کاری را داشته باشند؛ بلکه نارسایی‌هایی در شیوه تدریس، کمیت دروس و حتی فضای فیزیکی مدرس آن‌ها را ناآرام می‌کند؛ در این خصوص معلمان می‌تواند با به کارگیری روش‌های مختلف و عوامل مطلوب، جهت ایجاد یک نظم منطقی به انجام یک تدریس موفق کمک کند. در این پژوهش همچنین پارامترهای مربوط به مدیریت کلاس معرفی شده است که عبارتند از: دانش‌آموزان را با احترام صدا کنید، نام دانش‌آموزان را به خاطر بسپارید، مسئولیت‌ها را واگذار کنید، عقب بایستید و به دیگران فرصت دهید، آرام، خونسرد و حرفه‌ای عمل کنید، قانون را اجرا کنید؛ دلیل تراشی را نپذیرید و تفاوت‌های فردی و ویژگی‌های خاص دانش‌آموزان را در نظر بگیرید.</p>	۱۳۹۹	موسوی و جعفری	روش‌های مدیریت کلاس‌های چندپایه
<p>مطرح می‌کنند که از بین عوامل شناسایی‌شده موثر بر بهبود کلاس‌داری آموزگاران کلاس‌های چندپایه، راهنمایی‌های روشن و صریح آموزگاران در کلاس‌های چندپایه می‌تواند بیشترین تاثیر را داشته باشد؛ همچنین این پژوهش نشان می‌دهد که بالاترین تاثیر در بین عوامل موفقیت‌آمیز در بهبود مدیریت کلاس‌های چندپایه را صمیمیت و دوستی با دانش‌آموزان در این کلاس‌ها دارا است و کمترین تاثیر نیز مربوط به بخش‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های قانونی به نظر می‌رسد؛ چنانچه آموزگاران کلاس‌های چندپایه جوی توام با صمیمیت و دوستی را در کلاس درس پیش بگیرند، موفقیت مدیریت کلاسی آن‌ها چندین برابر خواهد شد.</p>	۱۳۹۹	سید کلان و حیدری	ارزیابی مدیریت کلاس‌های درس چندپایه مدارس ابتدایی از دیدگاه راهبران آموزشی
<p>بیان می‌دارند که از یک سو مدیریت کلاس‌های چندپایه شامل برنامه‌ریزی، سازماندهی، رهبری، هدایت کنترل و ارزشیابی در صورت تحقق، احتمال ارتقا کیفیت، پیشرفت تحصیلی و انضباط دانش‌آموزان را دربرخواهد داشت و با مدیریت بهتر کلاس افزایش در یادگیری دانش‌آموزان و رشد اعتماد به نفس فراگیران رقم می‌خورد و از دیگر سو با آموزش مدیریت کلاس و زمان آن و روش‌های کلاس‌داری به معلمان کم‌تجربه کلاس‌های چندپایه</p>	۱۴۰۰	خادمی و همکاران	کلاس‌های چندپایه؛ فرصت‌ها و چالش‌ها

می‌توان مشکلات و محدودیت‌های این کلاس‌ها را از پیش رو برداشت.			
---	--	--	--

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به ویژگی و ماهیت مطالعه حاضر، روش مورد استفاده، توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و متن‌کاوی می‌باشد؛ در همین راستا پژوهش ادبیات و سوابق موضوع تحقیق در این مرحله، شناسایی همه مقالات پژوهشی حاصل از جستجوی راهبردهای مدیریت و سازماندهی کلاس‌های چندپایه بود و در مرحله بعد در پایگاه‌های اطلاعاتی بین‌المللی اسکوپوس^۱، وب او ساینس^۲، ساینس دایرکت^۳، الزویر^۴، پروکوئست^۵ و همچنین پایگاه‌های فارسی زبان گنج (اطلاعات علمی ایران)، اس.آی.دی (پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی)، سیویلیکا^۶ و نورمگز^۷ جستجو شدند. از آنجا که تعداد مقالات جستجو شده بسیار زیاد بود، در ابتدا برای رسیدن به مقالات باکیفیت و مناسب، عناوین مقالات مرور شد و پس از حذف مقالات تکراری و همچنین مقالاتی که عناوین آن‌ها ارتباطی با راهبردهای مدیریت و سازماندهی کلاس‌های چندپایه نداشت، سایر مقالات بررسی و وارد مرحله غربالگری شدند. در این مرحله پس از مطالعه چکیده این مقالات، مقالاتی که با معیارهای ورود تناسب داشت، غربال و برای ورود به مرحله شایستگی و ارزیابی کیفیت تعیین شدند، سپس متن کامل این مقالات دانلود و مورد ارزیابی قرار گرفت. در این مرحله جهت ارزیابی مقالات، ابعاد مورد ارزیابی در هر منبع شامل عنوان و چکیده، مقدمه و بیان مسئله، روش، یافته‌ها و اصول نگارشی بود.

یافته‌های پژوهش

۱-۵. مدیریت کلاس‌های چندپایه

مدیریت و سازماندهی اثربخش و کارا در کلاس‌های درس چندپایه، یکی از مسائل درخور توجه این کلاس‌هاست؛ زیرا بسیاری از دانش‌آموزان مجبورند ساعاتی از روز را ساکت و بی‌هدف در گوشه‌ای از کلاس سپری کنند تا معلم بتواند به گروه دیگری از دانش‌آموزان تدریس نماید و یا از آن‌ها خواسته می‌شود به روخوانی مطالب کتاب یا به فعالیت دیگری بپردازند، اما بر کلاس و فعالیت‌های دانش‌آموزان مدیریت هدفمندی اعمال نمی‌شود. کلاس آرام و منظم است، اما در یادگیری و میزان یادگیری افزوده نمی‌شود؛ این موضوع در کلاس‌های درس چندپایه، یکی از مسائل درخور توجه است؛ زیرا بنیادی‌ترین هدف از مدیریت کلاس، افزایش یادگیری دانش‌آموزان است (آقازاده و فضل‌ی، ۱۳۸۹: ۱۰۲)؛ اگرچه وجود نظم در کلاس درس، الزاماً مبین سطوح بالایی یادگیری نیست، ولی پژوهش‌های مختلف به روشنی نشان داده‌اند که تاکید بر راهبردهای تاثیرگذار برای ارتقای یادگیری می‌تواند به وجود آمدن نظم را تسهیل کند و معلمان تاثیرگذار در شرایط دشوار مدیریتی دانش‌آموزان را از طریق برنامه‌داری به نظم پایدار و موفقیت رهنمون می‌سازند.

^۱Scopus

^۲Web Of Science

^۳Science Direct

^۴Elsevier

^۵ProQuest

^۶SID

^۷Civilica

^۸Noormags

با این که کلاس چندپایه دارای دانش آموزان اندکی می‌باشد و به ظاهر مدیریت کلاس کم جمعیت آسان به نظر می‌رسد، ولی در مدارس و کلاس‌هایی که تعداد معلم و دانش آموز کمتر است، مسئولیت برنامه‌ریزی و مدیریت کار سنگین می‌باشد؛ چون علاوه بر همه وظایف آموزشی و مدیریتی باید کارهای نظافت، بهداشتی و دفتری را هم انجام دهند. علاوه بر موارد گفته شده، مدیریت کلاس درس چندپایه به لحاظ ترکیب سنی و جنسی متفاوت و برخورداری دانش آموزان از توانایی‌ها و استعداد‌های گوناگون و همچنین رویدادها و فعالیت‌های متنوعی که در یک جلسه از کلاس درس با سرعت قابل توجهی اتفاق می‌افتند، از مدیریت کلاس درس تک پایه پیچیده‌تر است. معلمان این کلاس‌ها، با توجه به تجربه‌های خود، شرایط محیطی و عاطفی کلاس درس و شناخت فراگیرندگان و با بهره‌گیری از مطالعات خود، از شیوه‌های خاصی برای اداره کلاس درس استفاده می‌کنند (مرتضوی‌زاده، ۱۳۸۸: ۳۸). اگرچه مسائلی نظیر کاستن از بدرفتاری و ایجاد نظم نیز با مدیریت کلاس درس ارتباط دارند، ولی مدیریت اثربخش کلاس و ایجاد نظم در کلاس را نمی‌توان مترادف در نظر آورد. برای مثال: ارائه تمرین‌ها و فعالیت‌هایی که دانش آموزان را به انفعال بکشد و سبب به هم نخوردن نظم هم نگردد، به معنای افزایش فرصت یادگیری نیست؛ درست، برعکس چنین شرایطی از فرصت‌های یادگیری می‌کاهد (دویل، ۱۹۸۶؛ به نقل از آقازاده و فضل‌ی، ۱۳۸۹: ۱۰۲).

برای اداره کلاس‌های چندپایه روش‌ها و الگوهای مشخصی وجود ندارد و نمی‌توان به طور قطع و یقین مطمئن بود که کدام روش برای اداره این کلاس‌ها بهترین روش است؛ بلکه هر معلم با توجه به تعداد پایه‌ها و دانش آموزان خود، فضای کلاس و ... از شیوه‌های خاصی جهت اداره کلاس خود استفاده می‌کند. در هر حال روش‌های زیر به معلم چندپایه کمک می‌کند تا متناسب با شناخت دانش آموزان، تعداد پایه‌ها و ... کلاس خود را به شکل مناسبی اداره کند تا فرآیند یاددهی یادگیری را بهبود بخشد:

۱) آماده نمودن و توجیه والدین

یکی از شرایط موفقیت معلم چندپایه، آگاه نمودن والدین از شیوه کار خود و چگونگی همکاری و همیاری با اوست. برخی از والدین تصور می‌کنند که دانش آموزان به خاطر معلم به مدرسه می‌روند؛ آن‌ها فکر می‌کنند اگر فرزندانشان را به مدرسه نفرستند، معلم بیکار می‌شود و حقوقی دریافت نمی‌کند! باید برای آگاه کردن آن‌ها از فعالیت‌های یاددهی یادگیری و از بین بردن تصورات غلط آن‌ها نسبت به مدرسه، باید جلسات توجیهی برگزار شود و در آن جلسات با والدین درباره چگونگی همکاری با مدرسه و فرزندان خود بحث شود.

۲) شناخت دانش آموزان

روزهای اول مدرسه از جهات مختلف اهمیت زیادی دارد. باید تلاش کنید با ایجاد انگیزش مثبت، تقویت انگیزه تحصیلی، کاهش اضطراب و تردید، از بین بردن هر گونه نگرانی و سوء ظن احتمالی نسبت به مدرسه، کلاس و معلم، ابتدا شور و شوق به یادگیری و امید به آینده را در دانش آموزان ایجاد کنید. با گشاده‌رویی و تبسم آن‌ها را بپذیرید، صمیمانه احوال آن‌ها را جویا شوید و در صورت امکان با گل و شیرینی از آن‌ها پذیرایی کنید. سپس تلاش کنید تا با استفاده از پرونده تحصیلی دانش آموزان، مشاهده رفتار و مصاحبه با آن‌ها و ...، آن‌ها را بشناسید. داشتن اطلاعات کافی از ویژگی‌های زیستی، ذهنی، عاطفی و روانی دانش آموزان اساس تنظیم برنامه‌های پرورشی و آموزشی و نحوه ارتباط با آنان و حتی اولیای آن‌ها خواهد بود. بسیاری از مشکلات تحصیلی و رفتاری دانش آموزان، ریشه در عدم شناخت آن‌ها دارد. یک معلم خوب، همزمان با برقراری ارتباط با دانش آموزان و قبل از هر گونه برنامه آموزشی و پرورشی، با انجام یک ارزیابی جامع و مقدماتی، پیرامون ویژگی‌های عمومی دانش آموزان خود، اطلاعات متنوعی به دست می‌آورد.

در روزهای آغازین سال تحصیلی فضای اخلاقی مطلوبی را در مدرسه و کلاس درس ایجاد کنید. به اعتقاد حسنی (۱۳۸۹) شرط اساسی ایجاد فضای اخلاقی در کلاس درس، وجود روابط احترام‌آمیز متقابل بین معلم و شاگرد است. بدون وجود این فضا، یادگیری که امری ارادی است به درستی محقق نمی‌شود. در یک فضای اخلاقی، معلم نقش تسهیلگر یادگیری را دارد، دانش‌آموزان او را یاور و همراه خود تلقی می‌کنند و اعتماد متقابل بین معلم و دانش‌آموزان و همچنین بین خود و دانش‌آموزان ایجاد می‌شود. ظرفیت عاطفی دانش‌آموزان در سنین و پایه‌های مختلف با هم متفاوت است. بچه‌هایی که تجارب متعددی از تحقیر و تنبیه در خانه دارند، ممکن است در برابر تهدید، بی‌توجهی و قهر معلم چندان ناراحت نشده و واکنشی از خود نشان ندهند. دانش‌آموزان دیگری در کلاس حضور دارند که با تجارب خوشایندی از تربیت صحیح و به دور از خاطرات نامطلوب تحقیر، سرزنش و تنبیه هرگز بی‌توجهی و داد و فریاد معلم را تحمیل نمی‌کنند؛ چرا که آن‌ها هرگز چنین انتظاری از معلم ندارند (قنبرپور، ۱۳۹۳).

۲-۵. سازماندهی کلاس‌های چندپایه

سازماندهی کلاس یکی از مهم‌ترین عوامل برای کمک به فراهم نمودن فرصت تدریس موثر است. اگر کلاس درس به خوبی سازماندهی نشود، هر اندازه طرح درس به خوبی فراهم شده باشد، راهی به سوی موفقیت نخواهد داشت. کلاس درسی که سازماندهی نشده است، دقیقاً به گرد هم آمدن افرادی می‌ماند که هیچ هدفی را دنبال نمی‌کنند. معلم کلاس‌های درس چندپایه، هم باید درس و هم باید فضای فیزیکی کلاس را به خوبی سامان بدهد. چگونگی آرایش میز و نیمکت در کلاس و نحوه بهره‌گیری از دیوارها و سقف و کف کلاس تأثیر زیادی برای عملکرد کلاسی معلم و دانش‌آموزان دارد. معلم کلاس چندپایه، مانند سایر معلمان باید بداند که موفقیت و دستیابی به آن اتفاقی نیست؛ برای موفقیت، وجود برنامه الزامی است؛ هر چند معلم کلاس درس چندپایه از نظر زمانی بسیار در مضیقه می‌باشد (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹: ۱۱۸). معلم کلاس درس چندپایه باید متوجه توانایی طبیعی دانش‌آموزان برای شناخت و کنجکاوی باشد و بر پایه این ویژگی دانش‌آموزان، فعالیت‌های یادگیری مناسبی را طراحی و به آن‌ها ارائه دهد. شایسته است معلمان وظیفه ذاتی خود در کلاس درس را هم مورد توجه قرار دهند. یکی از وظایف معلم در کلاس درس پدیدآوری محیط یادگیری برانگیزنده است (قنبرپور، ۱۳۹۳).

یکی از قسمت‌های اساسی برنامه‌ریزی برای کلاس‌های درس چندپایه، سازماندهی فضا به گونه‌ای است که اجازه حرکات آزاد را بدهد و بتوان از آن برای فعالیت‌های گوناگون دانش‌آموزان پایه‌های گوناگون، گروه‌های کوچک و گروه‌های بزرگ استفاده کرد. نحوه چینش سنتی صندلی‌های کلاس درس به گونه‌ای بودند که دانش‌آموزان به صورت ردیفی بودند و معلم و تخته گچی نیز رو به روی آن‌ها قرار داشت، اما این نحوه چینش در مورد کلاس‌های درس چندپایه به دلیل فعالیت‌های گوناگونی که بایست در این کلاس‌ها به طور همزمان رخ دهد، چندان کارگر نمی‌افتد؛ بنابراین نیازمند تفکر درباره این موضوع هستید که چگونه می‌توانید کلاس درس خود را به بخش‌های گوناگون تقسیم کنید. کلمه کلیدی در این فرایند «انعطاف‌پذیری» است (توانایی جابجایی و حرکت دانش‌آموزان و میز و صندلی‌ها در درون کلاس برای ایجاد فضای مورد نظر) (یونسکو، ۱۳۹۸: ۲۱).

سازماندهی کلاس درس چندپایه به مراتب دقیق‌تر و حساس‌تر از سازماندهی کلاس‌های عادی است؛ به همین دلیل، معلم کلاس درس چندپایه باید فعالیت‌های دانش‌آموزان، چگونگی آرایش و شیوه نشستن آن‌ها، نحوه استفاده از تابلو و حتی دیوارهای کلاس را سازماندهی کند. دانش‌آموزان برای مشارکت و پذیرش فرایند یادگیری باید راحت باشند و بتوانند جزئیات فعالیت‌های کلاس درس را تشخیص دهند. میز و نیمکت‌ها باید به نحوی چیده شوند که برای فعالیت‌های گروهی مناسب باشند. علاوه بر آن نظافت و پاکیزگی، برخورداری از نور مناسب و وسایل سرمایشی و گرمایشی، در بهبود کیفیت تدریس و اداره کلاس درس مؤثرند. استفاده درست از تخته کلاس نقش مهمی در کارایی کلاس درس چندپایه دارد. کلاس درس را با توجه فضای فیزیکی می‌توان به گونه‌های متفاوتی سازماندهی کرد. در ادامه به برخی از نمونه‌های سازماندهی کلاس درس چندپایه اشاره می‌کنیم:

۱. در هر جلسه، با توجه به تعداد پایه‌ها و روش تدریس خود، فضای فیزیکی کلاس را به چهار قسمت تقسیم کنید و هر قسمت را به موارد زیر اختصاص دهید:

الف) پایه‌هایی که قرار است در آن جلسه به آن‌ها تدریس کنید.

ب) پایه‌هایی که پیش از تدریس شما، خودشان باید فعالیتی خاص را انجام دهند.

ج) پایه‌های که بعد از تدریس شما باید فعالیت خاصی را انجام دهند.

د) نمایش کارهای دانش‌آموزان.

۲. نحوه چیدمان میز و صندلی‌ها باید به گونه‌ای باشد که رفت و آمد دانش‌آموزان و معلم و انجام فعالیت‌های گروهی و انجام کار انفرادی از سوی دانش‌آموزان، با مشکل مواجه نشود.

۳. اگر کلاس شما فقط یک تخته دارد، در هر جلسه باید با توجه به تعداد پایه‌هایی که قرار است تدریس کنید و شیوه تدریس خود، آن را به چند قسمت تقسیم کنید. هر قسمت را به یک پایه اختصاص دهید و برای استفاده از آن و صرفه‌جویی در زمان از دانش‌آموزان بخواهید که هر پایه، از قسمت مربوط به خود استفاده کند. اگر کلاستان دو تخته دارد، یکی از آن‌ها را به تدریس خودتان و دیگری را برای انجام تکالیف پایه‌های دیگر اختصاص دهید.

۴. معلم در این نوع کلاس‌ها جای ثابتی ندارد و باید در کلاس درس چند جای متفاوت برای خود اختصاص دهد. یکی از مهم‌ترین عواملی که در کیفیت آموزش در کلاس‌های چندپایه موثر است، تهیه و اجرای طرح درس توسط معلم است؛ اگرچه تهیه و تنظیم طرح درس روزانه در هر جلسه، هم سبب اتلاف وقت، پراکنده‌گویی و سردرگمی معلم و دانش‌آموز می‌شود؛ بنابراین برای اداره مناسب کلاس درس و استفاده مناسب از مدت زمانی که در اختیار دارید، در هر جلسه با طرح درس وارد کلاس شوید، اما اسیر آن نشوید. طرح درسی مناسب‌تر است که انعطاف‌پذیر، دانش‌آموزمحور و با شرایط کلاس درس و هدف‌های آموزش متناسب باشد (مرتضوی‌زاده، ۱۳۸۸: ۳۹).

علاوه بر روش‌های سازماندهی فوق، رعایت نکات زیر نیز در سازماندهی کلاس‌های چندپایه ضروری می‌باشد:

۱. تخصیص دادن دیواری از کلاس برای نمایش کارهای دانش‌آموزان

۲. انتخاب گوشه‌های مناسب و کاربردی کلاس درس برای ارائه موضوعات مختلف.

۳. تخصیص گوشه‌ای از کلاس برای انجام فعالیت‌های ساده، به شرط آنکه این کار سبب اختلال یادگیری در سایرین نگردد.

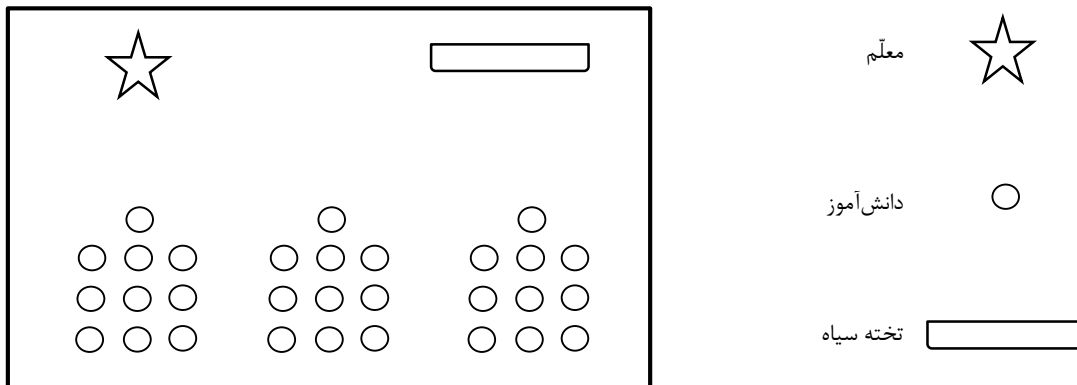
۴. معلم در کلاس درس باید در جای قرار گیرد که توان مدیریت کلاس را داشته باشد و یا در صورت امکان چند جا برای خود اختصاص دهد.

۵. در سازماندهی میز و نیمکت‌ها، معلم باید رفت و آمد دانش‌آموزان و انجام کار انفرادی از سوی دانش‌آموزان را در نظر بگیرد (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹: ۱۱۹)

۳-۵. چیدمان و نحوه نشستن دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه

همان‌طور که گفتیم یکی از مواردی که معلم کلاس چندپایه باید مدنظر قرار بدهد، نحوه چینش میز و صندلی‌ها می‌باشد. با توجه به فضای محدود کلاسی و حضور چندین پایه در یک کلاس، این موضوع از اهمیت خاصی برخوردار است. در مدارس چندپایه تک کلاسی که همه پایه‌ها باید در یک کلاس حضور داشته باشند، این موضوع اهمیت بیشتری دارد.

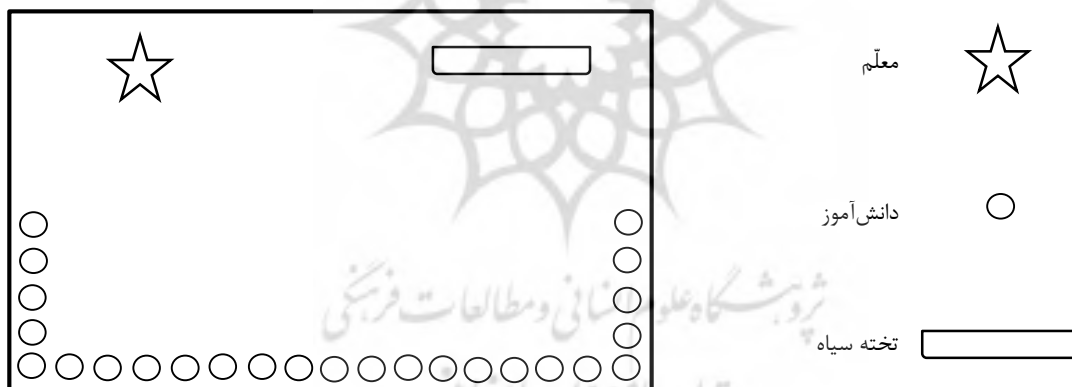
در مدارس تک کلاسی، نشستن مناسب دانش آموزان پایه‌های مختلف در کلاس درس، یادگیری مطلوب را تضمین می‌کند. یکی از شیوه‌های نشستن دانش آموزان به شیوه معمول است که دانش آموزان پشت سر هم می‌نشینند و معلم در پیش رویشان قرار می‌گیرد. به تصویر زیر نگاه کنید:

تصویر شماره ۱: چیدمان نشستن در کلاس به شیوه معمول (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹: ۱۲۳)

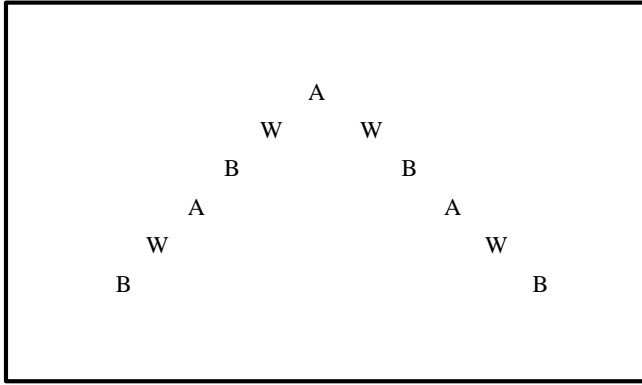
در شیوه نشستن به صورتی که در شکل پیش نمایش داده شده، تماس چشمی معلم و دانش آموزان به راحتی اتفاق می‌افتد، ولی دانش آموزان نمی‌توانند به راحتی ارتباط چهره به چهره داشته باشند.

یکی دیگر از شیوه‌های نشستن به صورت نعل اسبی با U شکل است. در این صورت تعامل به صورت چهره به چهره اتفاق می‌افتد. تعاملات در این شکل نشستن هم برای دانش آموز و هم برای معلم با دانش آموزان راحت است (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹: ۱۲۳). به تصویر زیر نگاه کنید:

تصویر شماره ۲: چیدمان نشستن در کلاس به صورت U شکل (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹: ۱۲۳)

معلم برای تقویت آنچه تدریس کرده است، دانش آموزان را بر اساس توانایی‌هایشان برای فعالیت سازماندهی می‌کند. در سازماندهی دانش آموزان، مطلوب است هر گروه متشکل از افرادی با توانایی‌های متفاوت باشد. شیوه دیگر سازماندهی به این صورت است که معلم، دانش آموزان را بر اساس توانایی‌هایشان سازماندهی کند؛ یعنی یک نفر دانش آموز قوی، یک نفر دانش آموز متوسط و یک نفر دانش آموز ضعیف، به تصویر زیر توجه کنید:

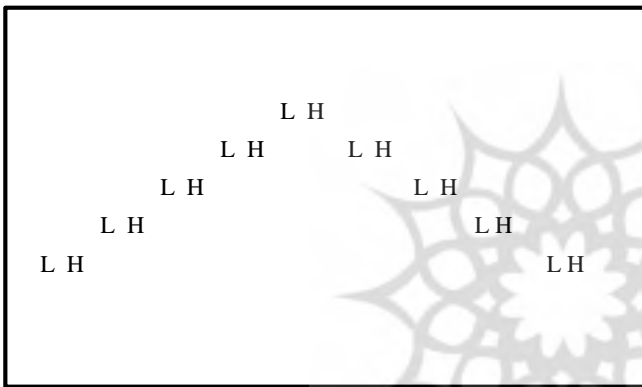
B = قوی

A = متوسط

W = ضعیف

تصویر شماره ۳: چیدمان نشستن در کلاس بر اساس توانایی دانش‌آموزان (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹: ۱۲۵)

شیوه‌ای دیگر از ترکیب با سازماندهی فعالیت بین دانش‌آموزان، ترکیب و گروه‌بندی آن‌ها با دو پایه نزدیک به هم است. دانش‌آموزان به طوری که گفته شد می‌توانند به صورتی که در تصویر شماره ۴ مشاهده می‌کنید با یکدیگر در تعامل باشند:

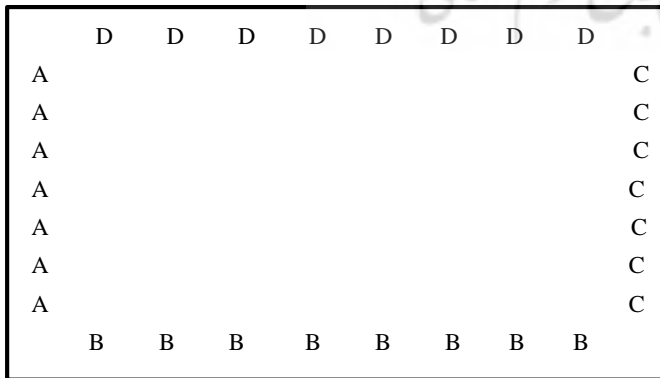

H = دانش‌آموزان پایه بالاتر

L = دانش‌آموزان پایه پایین‌تر

تصویر شماره ۴: چیدمان نشستن در کلاس بر اساس دو پایه نزدیک (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹: ۱۲۵)

ترکیبی که در فوق می‌بینید هم به بهبود یا تسهیل مطالعه انفرادی و هم به کار ترمیمی جبرانی می‌انجامد. اگر فعالیت‌های دانش‌آموزان به صورت نمایشی، ایفای نقش و ارائه کلامی برای جمع باشد، در این صورت چیش کلاسی متفاوت خواهد بود و پایه‌های مختلف هر یک در فضای خاصی از کلاس قرار می‌گیرند. به تصویر زیر توجه کنید:

تصویر شماره ۵: چیدمان نشستن در کلاس بر اساس پایه‌ها (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹: ۱۲۶)

عوامل موثر بر سازماندهی کلاس درس، نحوه تدریس معلم و موضوع تدریس است. معلم در کلاس درس چندپایه ناچار است شیوه‌های ارائه مطلب خود را پیوسته تغییر دهد؛ زیرا با چند گروه در سطوح متفاوت سر و کار دارد که هر یک دارای سطوح متفاوت درون‌گروهی نیز می‌باشد. معلم باید در مواردی به آموزش فردی، پایه‌ای، جبرانی و ترسیمی بپردازد، دانش‌آموزان را برای خودآموزی سازمان دهد و زمینه آموزش توسط همسالان را فراهم کند. همچنین موضوع تدریس نیز بر سازماندهی کلاس تاثیر می‌گذارد؛ بنابراین معلم با توجه به شیوه ارائه مطلب خود و موضوع تدریس ممکن است از انواع چیدمان ذکرشده، یک یا ترکیبی از چند مورد را انتخاب کند.

۴-۵. سازماندهی گروه‌ها و فعالیت‌ها در کلاس‌های چندپایه

در کلاس‌های درس چندپایه، تعداد زیادی فعالیت به طور همزمان صورت می‌گیرد؛ بنابراین معلم نیازمند تنظیم و سازماندهی کلاس برای فعالیت‌هایی است که دانش‌آموزان را با حداقل حواس پرتی، نظارت و هدایت، درگیر در یادگیری نماید. وظایف معلم بخصوص در شکل‌دهی به انواع گروه‌های گوناگون بسیار مهم است. این امر به صورت گسترده‌ای مبتنی بر اهداف و ماهیت موضوع درسی است که در آن لحظه خاص می‌خواهد تدریس کند. برخی از موضوعات درسی نیازمند گروه‌هایی با توانایی مختلط است؛ در حالی که برخی دیگر از گروه‌های مبتنی بر کل کلاس منفعت می‌برند، برخی از موضوعات درسی نیازمند تدریس خصوصی توسط همسالان و برخی دیگر نیازمند تکالیف مستقل و یادگیری خود هدایت‌شده با حمایت سیستماتیک از همسالان است.

فرایند شکل‌دهی گروه عمدتاً از دو رویکرد پیروی می‌کنند:

۱- گروه‌بندی هدفمندانه دانش‌آموزان بر اساس سن، پایه و توانمندی.

۲- گروه‌بندی دانش‌آموزان با پیش‌زمینه‌های متفاوت.

رویکرد اول اغلب به صورت پاره وقت در طول هفته و به منظور پوشش قسمت خاصی از برنامه درسی به صورت عمیق در پایه‌های مختلف طراحی می‌شود (مطالعه همراه با جزئیات تکنیک‌ها و محصولات یک مزرعه روستایی). رویکرد دوم بیشتر خودجوش است و برای اهداف خاص در زمانی کوتاه تشکیل می‌شود (برای مثال نوشتن داستان کوتاه درباره اتفاقی که در یک روستای محلی رخ داده است).

روش‌های دیگر سازماندهی گروهی را می‌توان متناسب با سطح پختگی و سن دانش‌آموزان مورد بررسی قرار و اتخاذ قرار داد. برای انعطاف‌پذیری بیشتر در گروه‌بندی می‌بایست فعالیت‌هایی را تدوین کنید که مستلزم نظارت مستقیم شما نباشد و بیشتر مبتنی بر توانایی‌های گروهی مختلط و یا مشابه، تدریس همسالان، و طیف گوناگونی از تکالیف فردی نظیر حساب و تمرین دست خط باشد (یونسکو، ۱۳۹۸).

۴-۵. مدیریت زمان در کلاس‌های چندپایه

کلاس‌های چندپایه همواره با مشکل کمبود زمان و مدیریت صحیح زمان مواجه هستند. با توجه به شرایط تدریس چندپایه‌ای، آموزگاران فرصت کمی برای آموزش مستقیم و بازبینی تکالیف دانش‌آموزان دارند (راسل، ۱۹۸۹؛ به نقل از مددی امام زاده، ۱۳۸۳: ۳۱). طبق استانداردهای جهانی آموزش و پرورش مدت آموزش به طور متوسط ۳۱۱ دقیقه در روز است. در مدارس ابتدایی کشور ما در حدود ۲۴۰ دقیقه است. این مدت زمان به طور متوسط برای هر پایه در کلاس پنج پایه ۵۰ دقیقه، چهار پایه ۶۰ دقیقه، سه پایه ۸۰ دقیقه و دو پایه ۱۲۰ دقیقه می‌باشد (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹: ۵).

با توجه به اهمیت موضوع یکی از مسائلی که همیشه بر کیفیت کار یک کلاس چندپایه تأثیر می‌گذارد، موضوع وقت است؛ یک کلاس تک پایه ۲۸ ساعت تدریس هفتگی دارد و در مقابل یک کلاس چندپایه (متشکل از ۲ الی ۵ پایه) در برنامه خود، همین تعداد ساعت تدریس هفتگی را

دارد؛ در صورتی که حجم محتوی کتاب‌های کلاس‌های تک‌پایه و چندپایه فرقی ندارد. تراکم تعداد دانش‌آموزان و تعداد پایه‌ها در یک کلاس چندپایه و حجم زیاد محتوی کتاب‌ها از نظم و دقت کار آموزش می‌کاهد و سبب افت کیفیت آموزش و عقب‌ماندگی از برنامه‌زمان‌بندی می‌شود.

در کلاس چندپایه در طول روز گروه‌های دانش‌آموزی با ترکیب‌های متفاوت در یک کلاس گرد هم می‌آیند تا از فرصت فراهم‌شده بهره‌مند گردند؛ بنابراین ضرورت دارد که معلم کلاس با در نظر گرفتن زمان کافی برای رسیدن به هدف آموزشی، تقسیم وقت آموزگار بین گروه‌های دانش‌آموزی، درگیر کردن خود دانش‌آموز در امر یادگیری، برنامه‌مناسبی تنظیم کند (مرتضوی‌زاده، ۱۳۸۸: ۳۸). نکته مهمی که در مدیریت وقت کلاس چندپایه نقش مؤثر دارد و سبب نظم بخشیدن به کار معلم می‌شود، استفاده از رویکرد آموزش همزمان است. استفاده از این رویکرد به معلم چندپایه امکان می‌دهد تا موضوعات درسی را که به هم نزدیک تر هستند و یا هدف‌های مشابه دارند، به طور همزمان، آموزش دهند و این امر سبب می‌شود که همه دانش‌آموزان کلاس به طور همزمان به فعالیت پردازد و هیچ گروه و یا پایه‌ای بیکار نماند (حاجی اسحاق، ۱۳۹۹: ۳۴).

تنظیم برنامه روزانه و هفتگی در اختیار معلم است. او به وسیله این برنامه به کار خود نظم می‌بخشد و دانش‌آموزان را فعال می‌کند؛ بنابراین اختیار دارد دائماً در آن تغییر ایجاد کند (فضلی، ۱۳۸۹). به دلیل شرایط موقعیت‌های ویژه‌ای که در آموزش چندپایه وجود دارد، به نظر می‌رسد که تقسیم زمان آموزشی به شیوه معمول کلاس‌های تک‌پایه، نتوانسته است مدل مناسبی برای کلاس‌های چندپایه باشد (براون، ۲۰۱۰: ۱۸۹)؛ بنابراین نکته مهم دیگری که معلم در هنگام برنامه‌ریزی کلاسی باید به آن توجه کند، این است که زمان موجود در یک روز درسی را به گونه‌ای تقسیم‌بندی کند که دانش‌آموزان بتوانند، حداکثر استفاده را از حضور خود در مدرسه (کلاس)، داشته باشند (حاجی اسحاق، ۱۳۹۹: ۳۵).

استفاده از زمان موجود، هنگامی که دانش‌آموزان مشغول فعالیت‌های گوناگون هستند، بسیار مهم است. انتخاب و سازماندهی فعالیت‌ها برای مدیریت موثر کلاس‌های درس چندپایه دارای امری حیاتی است، بایستی درباره تقسیم دانش‌آموزان بر اساس پایه تحصیلی، سن و نوع فعالیت‌های مناسب با آن‌ها ایده‌های واضحی در ذهن داشت. این امر در برنامه‌ریزی فعالیت‌های کلاس درس چندپایه کمک شایانی به معلم خواهد کرد. برای مثال:

- پایه‌های اول و دوم تحصیلی نیاز بیشتری به کمک معلم در انجام فعالیت‌های خود دارند. این کمک‌ها می‌تواند در قالب ارائه پوستر، تصویر، جدول و ... به دانش‌آموزان باشد. این امر به خصوص در مورد دانش‌آموزانی که تجربه قبلی از مدرسه ندارند، بیشتر حائز اهمیت است. دانش‌آموزان پایه‌های اول و دوم نیاز به مبانی قوی در خواندن و نوشتن و شمارش اعداد دارند و آن‌هایی که در این زمینه مشکل دارند، به کمک بیشتری نیاز دارند.
- این پایه‌ها ممکن است نیاز بیشتری به تدریس خصوصی از طریق همسالان و استفاده راهنماهای آموزشی و فرهنگ لغات در هنگام انجام قسمت‌های پیچیده برنامه درسی داشته باشند. معلم بایستی اطمینان یابد دانش‌آموزان این پایه‌ها به تسلط در مهارت‌های اساسی ادامه می‌دهند.
- پایه‌های پنجم و ششم نیازمند کمک شایان توجه‌ای از طرف معلم و فعالیت‌های مستقل تحت نظارت آموزگار و همچنین تمرین‌هایی به صورت حل مساله می‌باشند. کمک معلم و حل مساله به این دلیل که پایه‌های پنجم و ششم پایان مقطع تحصیلی ابتدایی هستند و ممکن است آزمون‌های تعیین موفقیت جهت ورود به مقطع متوسطه از دانش‌آموزان گرفته شود، دارای اهمیت فراوانی است.

برای تسهیل تدریس، واگذار نمودن برخی از مسئولیت‌های کلاس درس در قالب تدریس خصوصی به هم‌کلاسی، مبصر کلاس و نماینده به دانش‌آموزان مفید است. این مسئولیت‌ها را می‌توان به صورت منظم به گونه‌ای تغییر داد که همه دانش‌آموزان براساس توانایی و مهارت خویش در مدیریت کلاس نقش ایفا کنند استفاده از جدول شرح وظایف و قرار دادن نام هر یک از دانش‌آموزان در برابر هر وظیفه نیز می‌تواند مفید باشد. دانش‌آموزانی که این وظایف را برعهده می‌گیرند، برای انجام آن باید مورد آموزش و راهنمایی قرار بگیرند. این دانش‌آموزان باید بدانند چگونه به

هم کلاسی‌های خود کمک کنند و گروه را به گونه‌ای مدیریت کنند که همه دانش‌آموزان مشارکت داشته باشند و روابط هماهنگ و صمیمانه‌ای بین دانش‌آموزان شکل بگیرد. استفاده از موارد مطرح شده به اعضای گروه‌های گوناگون کلاس‌های چندپایه کمک می‌کند تا با یکدیگر فرایند یادگیری را دنبال کنند و نتایج حاصل از کار خود را با دیگر گروه‌ها و پایه‌ها به اشتراک بگذارند. از آنجایی که وظایف زیادی برای اجرا در یک درس در طول روز در مدرسه وجود دارد، انعطاف‌پذیری در زمان باید به عنوان هنجاری برای کلاس‌های درس چندپایه در نظر گرفته شود، اما بخاطر داشته باشید به محض اینکه شرایط کلاسی دچار تغییر و تحول شد، شما نیز باید برای استفاده مفید از زمان جهت تدریس مفاهیم خاص تغییراتی را به وجود بیاورید (یونسکو، ۱۳۹۸: ۲۷-۳۰).

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی راهبردهای مدیریت و سازماندهی کلاس‌های چندپایه مدارس ابتدایی اجرا شد. اعتقاد بر این است که استفاده از راهبردهای مدیریت و سازماندهی این نوع کلاس‌ها، امری اجتناب‌ناپذیر است که می‌تواند بسیاری از مشکلات آموزشی مناطق محروم را بکاهد؛ لذا اهتمام به این مهم به عنوان بخش مهمی از وظیفه دست‌اندرکاران و معلمان کلاس‌های درس چندپایه مدارس ابتدایی تلقی می‌شود و فراهم ساختن اطلاعات علمی در راستای توسعه حرفه‌ای معلمان این کلاس‌ها و انجام پژوهش‌های کاربردی، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات راهبردهای مدیریت و سازماندهی این کلاس‌ها، امری ضروری است. با توجه به ویژگی و ماهیت مطالعه حاضر، روش مورد استفاده، کیفی، توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و متن‌کاوی می‌باشد؛ در همین راستا پژوهش ادبیات و سوابق موضوع تحقیق در این پژوهش با مراجعه به مقاله‌های علمی-پژوهشی و سایر مقاله‌ها، کتاب‌ها، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت.

مدیریت کلاس درس چندپایه به لحاظ ترکیب سنی و جنسی متفاوت و برخورداری دانش‌آموزان از توانایی‌ها و استعداد‌های گوناگون و همچنین رویدادها و فعالیت‌های متنوعی که در یک جلسه از کلاس درس با سرعت قابل توجهی اتفاق می‌افتند، از مدیریت کلاس درس تک پایه پیچیده‌تر است. معلمان این کلاس‌ها، با توجه به تجربه‌های خود، شرایط محیطی و عاطفی کلاس درس و شناخت فراگیرندگان و با بهره‌گیری از مطالعات خود، از شیوه‌های خاصی برای اداره کلاس درس استفاده می‌کنند. اگرچه مسائلی نظیر کاستن از بدرفتاری و ایجاد نظم نیز با مدیریت کلاس درس ارتباط دارند، ولی مدیریت اثربخش کلاس و ایجاد نظم در کلاس را نمی‌توان مترادف در نظر آورد. برای مثال: ارائه تمرین‌ها و فعالیت‌هایی که دانش‌آموزان را به انفعال بکشد و سبب به هم نخوردن نظم هم نگردد، به معنای افزایش فرصت یادگیری نیست؛ درست، برعکس چپش شرایطی از فرصت‌های یادگیری می‌کاهد. برای اداره کلاس‌های چندپایه روش‌ها و الگوهای مشخصی وجود ندارد و نمی‌توان به طور قطع و یقین مطمئن بود که کدام روش برای اداره این کلاس‌ها بهترین روش است؛ بلکه هر معلم با توجه به تعداد پایه‌ها و دانش‌آموزان خود، فضای کلاس و ... از شیوه‌های خاصی جهت اداره کلاس خود استفاده می‌کند.

سازماندهی کلاس یکی از مهم‌ترین عوامل برای کمک به فراهم نمودن فرصت تدریس موثر است. اگر کلاس درس به خوبی سازماندهی نشود، هر اندازه طرح درس به خوبی فراهم شده باشد، راهی به سوی موفقیت نخواهد داشت. کلاس درسی که سازماندهی نشده است، دقیقاً به گرد هم آمدن افرادی می‌ماند که هیچ هدفی را دنبال نمی‌کنند. معلم کلاس‌های درس چندپایه، هم باید درس و هم باید فضای فیزیکی کلاس را به خوبی سامان بدهد. چگونگی آرایش میز و نیمکت در کلاس و نحوه بهره‌گیری از دیوارها و سقف و کف کلاس تأثیر زیادی برای عملکرد کلاسی معلم و دانش‌آموزان دارد. معلم کلاس چندپایه، مانند سایر معلمان باید بداند که موفقیت و دستیابی به آن اتفاقی نیست؛ وجود برنامه الزامی است؛ هر چند معلم کلاس درس چندپایه از نظر زمانی بسیار در مضیقه می‌باشد.

در مدارس تک کلاسی، نشستن مناسب دانش‌آموزان پایه‌های مختلف در کلاس درس، یادگیری مطلوب را تضمین می‌کند. یکی از شیوه‌های نشستن دانش‌آموزان به شیوه معمول است که دانش‌آموزان پشت سر هم می‌نشینند و معلم در پیش رویشان قرار می‌گیرد در این شیوه نشستن، تماس چشمی معلم و دانش‌آموزان به راحتی اتفاق می‌افتد، ولی دانش‌آموزان نمی‌توانند به راحتی ارتباط چهره به چهره داشته باشند. یکی دیگر از شیوه‌های نشستن به صورت نعل اسبی با L شکل است. در این صورت تعامل به صورت چهره به چهره اتفاق می‌افتد. تعاملات در این شکل نشستن هم برای دانش‌آموز و هم برای معلم با دانش‌آموزان راحت است. شیوه دیگر سازماندهی به این صورت است که معلم، دانش‌آموزان را بر اساس توانایی‌هایشان سازماندهی کند؛ یعنی یک نفر دانش‌آموز قوی، یک نفر دانش‌آموز متوسط و یک نفر دانش‌آموز ضعیف. شیوه‌ای دیگر از ترکیب با سازماندهی فعالیت بین دانش‌آموزان، ترکیب و گروه‌بندی آن‌ها با دو پایه نزدیک به هم است که هم به بهبود یا تسهیل مطالعه انفرادی و هم به کار تیمی جبرانی می‌انجامد. اگر فعالیت‌های دانش‌آموزان به صورت نمایشی، ایفای نقش و ارائه کلامی برای جمع باشد، در این صورت چنین کلاسی متفاوت خواهد بود و پایه‌های مختلف هر یک در فضای خاصی از کلاس قرار می‌گیرند.

فرایند شکل‌دهی گروه عمدتاً از دو رویکرد پیروی می‌کنند: ۱- گروه‌بندی هدفمندانه دانش‌آموزان بر اساس سن، پایه و توانمندی و ۲- گروه‌بندی دانش‌آموزان با پیش‌زمینه‌های متفاوت؛ رویکرد اول اغلب به صورت پاره وقت در طول هفته و به منظور پوشش قسمت خاصی از برنامه درسی به صورت عمیق در پایه‌های مختلف طراحی می‌شود و رویکرد دوم بیشتر خودجوش است و برای اهداف خاص در زمانی کوتاه تشکیل می‌شود.

نکته مهمی که در مدیریت وقت کلاس چندپایه نقش مؤثر دارد و سبب نظم بخشیدن به کار معلم می‌شود، استفاده از رویکرد آموزش همزمان است. استفاده از این رویکرد به معلم چندپایه امکان می‌دهد تا موضوعات درسی را که به هم نزدیک‌تر هستند و یا هدف‌های مشابه دارند، به طور همزمان، آموزش دهند و این امر سبب می‌شود که همه دانش‌آموزان کلاس به طور همزمان به فعالیت پردازد و هیچ گروه و یا پایه‌ای بیکار نماند. به دلیل شرایط موقعیت‌های ویژه‌ای که در آموزش چندپایه وجود دارد، به نظر می‌رسد که تقسیم زمان آموزشی به شیوه معمول کلاس‌های تک پایه، نتوانسته است مدل مناسبی برای کلاس‌های چندپایه باشد؛ بنابراین نکته مهم دیگری که معلم در هنگام برنامه‌ریزی کلاسی باید به آن توجه کند، این است که زمان موجود در یک روز درسی را به گونه‌ای تقسیم‌بندی کند که دانش‌آموزان بتوانند، حداکثر استفاده را از حضور خود در مدرسه (کلاس)، داشته باشند. در زیر به راهکارهایی اشاره می‌شود که ممکن است به مدیریت و سازماندهی هر چه بهتر کلاس‌های چندپایه منجر شوند:

- امکان مشارکت و تعامل هر چه بیشتر بین دانش‌آموزان پایه‌های مختلف در کلاس درس فراهم شود و از تفکیک بیش از حد آن‌ها خودداری شود.
- از دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر به گونه‌ای استفاده شود که ضمن کمک کردن به دانش‌آموزان پایه‌های پایین‌تر، نه تنها به درس آن‌ها لطمه‌ای وارد نشود، بلکه به نحوی مرور و تمرین نیز برای درس‌های خود آن‌ها ایجاد شود؛ برای این کار بایستی بیشتر بر دروس مشترک که دارای محتوا و مفاهیم مشترک یا نزدیک به هم در بین این پایه‌ها هستند، تاکید شود.
- با برنامه‌ریزی درسی و آموزشی صحیح و مناسب و مدیریت کارآمد در کلاس سعی شود، حتی الامکان از ساعاتی غیر از ساعات رسمی کلاس برای آموزش استفاده نشود؛ چون هم هزینه‌بر است و هم باعث خستگی دانش‌آموزان و کاهش بازدهی آموزش و یادگیری می‌شود.
- به زنگ‌های هنر و ورزش توجه کافی شود؛ چون با توجه به علاقه زیاد دانش‌آموزان به بازی و سرگرمی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند؛ و برای جبران کمبود وقت در زنگ‌های هنر و ورزش، بهتر است هر زنگ به صورت یکسان و همزمان با همه پایه‌ها و در یک روز و ساعت از هفته برگزار شود.

منابع

۱. آقازاده، محرم و فضلای، رخساره (۱۳۸۹). راهنمای آموزش در کلاس‌های درس چندپایه، چاپ هشتم، تهران: آبیژ.
۲. احمدی حصار، طوس، علیزاده، یوسف، فیروزی، ژیلا، نوراللهی، بهمن، نوروزی، شکور و وداد هیر، زهتاب (۱۳۸۷). رنگین کمان کلاسی (کلاسی به وسعت یک مدرسه)، اردیبل: انتشارات موسسه فرهنگی باغ رضوان.
۳. بیگدلی، زهرا (۱۳۹۶). مدیریت موثر یادگیری در کلاس‌های چندپایه (راهنمادهایی برای تدریس در کلاس‌های چندپایه)، سومین همایش بین‌المللی افق‌های نوین در علوم تربیتی، روان‌شناسی و آسیب‌های اجتماعی، تهران.
۴. جنابی‌نمین، علی، خدائی، علی و حسینی مهدی (۱۳۹۸). مدیریت کلاس‌های چندپایه مدارس ابتدایی شهرستان گرمی؛ آسیب‌ها و راهکارها، فصل‌نامه علمی پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، دوره دهم، شماره ۳۳، پاییز، ص ۴۹-۶۴.
۵. جواهری، منوچهر (۱۳۸۹). مدیریت تحول، چاپ دوم، تهران: دفتر همکاری‌های علمی بین‌المللی وزارت آموزش و پرورش.
۶. حاجی اسحاق، سهیلا (۱۳۹۹). مدارس تک اتاقی، چاپ دهم، تهران: کوروش چاپ.
۷. خادمی، نیما، محمدجانی، ابراهیم و جهان، محمدجواد (۱۴۰۰). کلاس‌های چندپایه؛ فرصت‌ها و چالش‌ها، سومین همایش ملی آموزش کلاس‌های چندپایه، دانشگاه فرهنگیان گلستان، گرگان.
۸. سید کلان، سیدمحمد و حیدری، عبدالحسین (۱۳۹۹). ارزیابی مدیریت کلاس‌های درس چندپایه مدارس ابتدایی از دیدگاه راهبران آموزشی، دوفصل‌نامه پویا در آموزش علوم تربیتی و مشاوره، دوره ششم، شماره ۱۳، پاییز و زمستان، ص ۲-۱۸.
۹. شکوهی، غلامحسین (۱۳۹۹). تعلیم و تربیت و مراحل آن، چاپ بیست و نهم، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی، شرکت به‌نشر.
۱۰. عبداللهی مقدم، محمد (۱۳۹۷). چگونگی مدیریت و فضای کلاس‌های چندپایه؛ فنون و روش‌های تدریس، گروه‌بندی، سومین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، محمودآباد-مازندران.
۱۱. علاقه‌بند، علی (۱۳۹۹). جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، چاپ شصت و پنجم، تهران: نشر روان.
۱۲. فضلای، رخساره (۱۳۸۹). مدیریت موثر یادگیری در کلاس‌های چندپایه؛ راهنمادهایی برای تدریس در کلاس‌های چندپایه، رشد آموزش ابتدایی، دوره چهاردهم، شماره ۵، ص ۳۸-۴۰.
۱۳. قبادی، سمانه، بستان، نبی، قبادی، ارینب و حسینی، سیدعلی (۱۳۹۴). بررسی نحوه مدیریت کلاس درس چندپایه مدارس ابتدایی شهرستان دلفان و تاثیر آن بر روی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران.
۱۴. قنبرپور، لیلیا (۱۳۹۳). بررسی رابطه مشکلات معلمان چندپایه با فرسودگی شغلی در مدارس ابتدایی شهرستان ارومیه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه.
۱۵. مددی امامزاده، زهرا (۱۳۸۳). بررسی و مقایسه مهارت‌های اجتماعی، عزت نفس و پیشرفت درسی بین دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه و تک پایه (مدارس ابتدایی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت معلم تهران (خوارزمی).
۱۶. مرتضوی‌زاده، سید حشمت‌الله (۱۳۸۸). مدیریت کلاس درس چندپایه چشم‌اندازی به تلفیق برنامه‌های درسی، مجله رشد تکنولوژی آموزشی، شماره ۷، ص ۳۸-۴۳.
۱۷. مرتضوی‌زاده، سید حشمت‌الله (۱۳۹۶). مدیریت و برنامه‌ریزی کلاس‌های چندپایه، چاپ پنجم، تهران: انتشارات کوروش.
۱۸. موسوی، سیده مریم و جعفری، فائزه (۱۳۹۹). روش‌های مدیریت کلاس‌های چندپایه، هفتمین همایش علمی پژوهشی توسعه و ترویج علوم تربیتی و روان‌شناسی ایران، تهران.
۱۹. یونسکو (۱۳۹۸). نکات عملی تدریس در کلاس‌های چندپایه، ترجمه صادق موسوی و اعظم معتمدی، چاپ دوم، تهران: آوای نور.

۲۱. محمدی، م.م. (۲۰۰۱). بررسی نقش-رابطه بین‌فرهنگی در توسعه آموزشی و فرهنگی در کشورهای در حال توسعه. *مجله توسعه آموزشی*, 21, 481-497.

۲۲. محمدی، م. (۲۰۰۷). بررسی نقش-رابطه بین‌فرهنگی در توسعه آموزشی و فرهنگی در کشورهای در حال توسعه. *مجله توسعه آموزشی*, 23, 501-514.

۲۳. محمدی، م. (۲۰۱۳). بررسی نقش-رابطه بین‌فرهنگی در توسعه آموزشی و فرهنگی در کشورهای در حال توسعه. *مجله توسعه آموزشی*.

A review of management strategies and organization of multi-grade classes in Iranian primary schools

Nima Khademi¹⁾

Mahsa Taghipour²⁾

Ebrahim Mohammadjani³⁾

Abstract:

Effective and efficient management and organization in multi-grade classrooms is one of the issues to be considered in these classrooms; Because many students have to spend hours of the day silently and aimlessly in a corner of the classroom so that the teacher can teach to another group of students, according to this issue, the present study was conducted to investigate the management strategies and organization of multi-grade elementary schools. Due to the nature and nature of the present study, the method used is descriptive-analytical and the method of data collection is library and text analysis; The work process includes: subject selection, determining entry and exit criteria, determining search strategy using tools available in databases and related standard keywords, determining sources of data collection, selecting studies, evaluating quality, extracting data, analyzing and presenting results That is the final stage. The findings of this study showed that, on the one hand, preparing and justifying parents, recognizing students, and creating an ethical atmosphere in the school and classroom, helps the multi-grade teacher to manage his / her classroom properly to improve the teaching-learning process. On the other hand, strategies for managing and organizing multi-grade classes include the arrangement and manner of students sitting, organizing groups and activities in the classroom, time management in the classroom, etc. Finally, it is suggested that the teacher adjusts these variables to students with a minimum Encourage attention, supervision, guidance and involvement in learning.

Keywords: multi-grade classes, primary schools, management, organization, management strategies

---

¹⁾Student-teacher of Farhangian University, Shiraz, Iran.

²⁾Student-teacher of Farhangian University, Tehran, Iran.

³⁾PhD Candidate in Curriculum Studies, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran.